

Deinstitutionalizācijas projekta satvarā valsts un pašvaldību atbalstu saņems lielāks skaits pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem

Deinstitutionalizācijas projekta satvarā Rīgas plānošanas reģions (RPR) uzsācis pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšanas otro kārtu, tostarp izvērtēšana tiek veikta arī mūsu pašvaldībā. Šajā kārtā paredzēts izvērtēt vismaz 110 personas ar garīga rakstura traucējumiem. Izvērtēšana norisinās gan pašvaldībās, gan ilgstošas sociālās aprūpes institūcijās (VSAC “Rīga” un “Zemgale”). Kopš 2016. gada kopā RPR būs izstrādāti atbalsta plāni vismaz 749 personām ar garīga rakstura traucējumiem. Ko tas šiem cilvēkiem dos? Pietiekami plašu atbalsta pakalpojumu grozu, lai atvieglotu ikdienas dzīvi. Vairāk par izvērtēšanas procesu lasiet sarunā ar biedrības “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””, Rīgas plānošanas reģiona piesaistītu izvērtētāju un sociālo darbinieci Ievu Krustu.

Kā norit izvērtēšanas process?

Deinstitutionalizācijas projekta ietvaros tiek veikta pilngadīgu personu ar garīga rakstura traucējumiem izvērtēšana, lai saprastu, kādas un cik lielas ir šo cilvēku atbalsta vajadzības. Izvērtēšanā izdala divas grupas, pirmā – personas ar viegliem un vidējiem garīga rakstura traucējumiem. Pirmo grupu pārstāvošie cilvēki ir patstāvīgāki, un viņiem ikdienā ir vajadzīgs salīdzinoši neliels atbalsts. Otro grupu veido personas ar smagiem garīga rakstura traucējumiem – šādiem cilvēkiem ir nepieciešams lielāks aprūpes atbalsts visās ikdienas gaitās. Izvērtēšanu pēc atbalsta intensitātes skalas var pēc vajadzības veikt vienu reizi trijos gados vai, atsevišķos gadījumos, reizi piecos gados. Savukārt situācijās, kad klienta dzīvē kaut kas ir būtiski mainījies, jāveic atkārtota izvērtēšana. Piemēram, ja cilvēks senāk ir dzīvojis lauku mājā ar malkas apkuri un bez ūdensvada, bet tagad ir pārcēlies uz citu dzīvesvietu, teiksim, grupu dzīvokli, kur ir pavisam citi apstākļi, tad ir nepieciešama atkārtota izvērtēšana, lai saprastu šī klienta atbalsta vajadzības.

Kāda ir izvērtēšanas metode?

Izvērtēšanas metode ir aizgūta no Amerikas asociācijas “Personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem Amerikas apvienība” (*American association and intellectual disabilities*). Intervijas saruna parasti ilgst divas–divarpus stundas. Izvērtēšanas procesā piedalās vērtētājs, izvērtējamais un kāds no viņa ģimenes locekļiem vai sociālās aprūpes centra, vai dzīvokļa grupas darbinieks. Intervijā tiek uzdoti vairāk nekā 80 jautājumi par dažādām sfērām un tiek novērtēts, kāds atbalsts cilvēkam ir nepieciešams konkrētajā jomā. Tie ir jautājumi, kas saistīti ar viņa dzīvi – pirmkārt, par veselības jomu. Otrkārt, dažādi jautājumi, kas saistīti ar cilvēka uzvedību. Piemēram, vai cilvēks spēj sevi kontrolēt un uzvesties vispārpieņemtā veidā. Vai cilvēkam ir kādas uzvedības problēmas, ar kurām viņš pats netiek galā un ir nepieciešama papildu cilvēku iesaiste no malas. Vēl ir jautājumu sadaļa par dažādām sadzīves aktivitātēm. Piemēram, vai cilvēks spēj sakārtot savu istabu, orientēties tuvākajā apkārtnē, pats iepirkties, nokļūt no vienas vietas uz citu (vai tikai ar pavadoni). Tiek izvērtēts, cik izvērtējamais cilvēks spēj pats un cik daudz viņam būtu jāpalīdz, lai varētu funkcionēt kā ikviens sabiedrības loceklis.

Kas notiek pēc izvērtēšanas intervijas?

Pēc intervijas izvērtētājs apkopo visu iegūto informāciju un, pamatojoties uz intervijas rezultātiem, izstrādā individuālu plānu. Kad plāns ir sagatavots, to saskaņo ar izvērtējamo personu vai cilvēkiem, kuri piedalījās izvērtēšanā. Atkarībā no tā, vai izvērtējamais dzīvo pašvaldībā vai aprūpes centrā, plānu paraksta visas iesaistītās puses un vairākos eksemplāros

nodod pašvaldībai, kurā klients vēlas saņemt pakalpojumus. Pašvaldība, kas plānu saņem, domā, kādā veidā tā var nodrošināt klientam nepieciešamos pakalpojumus. Visbiežāk, veicot izvērtēšanu, jau uzreiz tiek skatīts, piemēram, ja klients dzīvo Tukumā, tad kādas ir pakalpojumu iespējas Tukuma apkārtnē.

Kuras personas ar garīga rakstura traucējumiem var pieteikties izvērtēšanā?

Deinstitutionalizācijas projekta sākumā pašvaldībās dzīvojošās personas un to ģimenes locekļi tika uzrunāti ar sociālo dienesta palīdzību. Ar pašreizējo sabiedrībā atbalstošo pakalpojumu sniedzēju starpniecību viņu esošajiem klientiem tika piedāvāts iesaistīties un piedalīties izvērtēšanā, kā arī saņemt šā projekta sniegtās papildu iespējas. Savukārt caur Rīgas plānošanas reģionu ilgstošas aprūpes iestādēs tika uzrunāti klienti vai viņi vēlētos iesaistīties šajā Deinstitutionalizācijas projektā.

Kāpēc cilvēkam ar garīga rakstura traucējumiem pieteikties izvērtēšanai, ko tas viņam dod?

Izvērtēšana ļauj saprast ne tikai to, kāda veida atbalstu pilngadīga persona ar garīga rakstura traucējumiem var saņemt no sava tuvākā sociālā dienesta un darbinieka, bet arī to, kādi pakalpojumi šim cilvēkam varētu būt nepieciešami. Piemēram, nesen tika intervēts vientuļš vīrietis, kurš dzīvo dziļos laukos, ikdienā veic vienkāršus mājas darbus un daudz brīvā laika pavada, pastaigājoties ar savu suni. Izvērtēšanas rezultātā viņš varēs pārcelties uz grupu dzīvokli nelielā ciematā, kur netālu atrodas dzīvnieku patversme. Brīvajā laikā šis kungs varēs iesaistīties brīvprātīgajā darbā dzīvnieku patversmē, vest pastaigās patversmes dzīvniekus vai palīdzēt to apkopšanas darbos. Tas ir tik vienkārši! Galvenais, lai ir interese un vēlme. Šajā gadījumā, ja ir cilvēks, kam patīk dzīvnieki un kurš lielāko dienas daļu pavada, pastaigājoties ar suni, kāpēc šo viņa mīļo nodarbi nepārvērst vietējai sabiedrībai noderīgākā lietā? Bieži interviju laikā tiek saprasts — mēs taču varam darīt, tas nerada nekādas problēmas un to pat nebijām iedomājušies un attiecinājuši uz sevi! Savukārt par aprūpes centros dzīvojošajiem klientiem izvērtēšana ļauj saprast, kādi pakalpojumi konkrētajiem cilvēkiem būtu nepieciešami, lai viņi varētu dzīvot sabiedrībā. Tiek arī domāts, vai šādiem cilvēkiem labāk apmeklēt dienas centru vai specializētās darbnīcas. Vēl, piemēram, biedrībā “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””, tiek piedāvāti dažādi sabiedrībā balstīti pakalpojumi – gan dienas aprūpes centros, gan specializētās darbnīcās, gan arī grupu dzīvokļos. Ir atsevišķi pakalpojumi, ko Deinstitutionalizācijas projekta satvarā piedāvā citām pašvaldībām, un pagājušajā gadā kāda pašvaldība sāka pirkt specializētās darbnīcas pakalpojumu vienam savam klientam, kungam

50+ gados, kurš visu mūžu bija pavadījis dažādās aprūpes institūcijās. Tika pamanīts, ka viņš ir ļoti strādīgs un labprāt iesaistās visu veidu darbos. Drīz vien, kopš viņš sāka apmeklēt specializēto darbnīcu, viens no tur strādājošajiem sētniekiem devās atvaļinājumā. Bija nepieciešams cilvēks, kurš aizvietotu šo sētnieku uz divām nedēļām. Sarunā ar šo klientu viņš apliecināja, ka ir ar mieru divas nedēļas pastrādāt. Kad pienāca līguma parakstīšanas brīdis, tāpat kā visiem citiem biedrības darbiniekiem, kungam tika paskaidrots, ko nozīmē parakstīt darba līgumu. Šis cilvēks sēdēja un raudāja no sajūsmas, jo viņam pirmo reizi mūžā bija iespēja nopelnīt pašam. Gadījumi, kad aprūpes centros ir daudz neizmantoju darbspējīgu cilvēku, ir labs veids, kā katra cilvēka spējas un talantus var ieguldīt kopējā sabiedrības labumā. Par to arī ir Deinstitutionalizācijas projekts – tas dot katram cilvēkam viņa spējām atbilstošas iespējas izpausties un darboties.

Kā ir būt vērtētajam un kas Tevi pamudināja stādāt šo darbu?

Ikdienā strādāju biedrībā “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””. Sāku vienkārši kā sociālais darbinieks sociālās aprūpes centrā 1998. gadā. “Rūpju bērnam” kļūstot lielākam un plašākam un atverot dažādas struktūrvienības, esmu bijusi gan dienas aprūpes grupas centra vadītāja, gan arī grupas dzīvokļu pakalpojumu vadītāja. Šobrīd esmu “Rūpju bērna” izpilddirektore un mums jau ir pieci dienas aprūpes centra pakalpojumi, trīs grupas dzīvokļu pakalpojumi un divi specializēto darbnīcu pakalpojumi. Iepriekš minētie atbalsta pakalpojumi ir paredzēti tieši šai mērķa grupai – pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem. Šajā jomā nonācu salīdzinoši nejauši, jo mana pirmā augstākā izglītība nav saistīta ar sociālo darbu, esmu veselības mācības un sporta skolotāja. Pateicoties tam, ka protu zviedru valodu, vienā vasarā tiku uzaicināta kā tulce doties līdz kādas speciālās skolas skolēnu grupai braucienā uz Zviedriju. Kā tulce pavadīju ar viņiem laiku kopā vasaras nometnē, un tā bija mana pirmā saskare ar personām, kam ir funkcionāli un garīgās attīstības traucējumi. Atgriežoties mājās pēc šīs nometnes, man tika piedāvāts strādāt jaunizveidotajā dienas aprūpes centrā, un tā arī esmu palikusi “Rūpju bērnam”.

Ko Deinstitutionalizācijas projekta satvarā īstenotā izvērtēšana dod sabiedrībai?

Šī ir joma, kas pēdējā laikā nemitīgi attīstās un mainās. Projekta ietvaros visu laiku tiek domāts un mainās attieksme un redzējums par to, kādiem jābūt šiem pakalpojumiem. Tas ir tāds nepārtraukts izmaiņu, pārmaiņu un attīstības process, lai ietu līdz laikam un tendencēm. Šis Deinstitutionalizācijas projekta process ir milzīgs iespēju laiks, kas noteikti jāizmanto. Tas ir process, kas nekādā ziņā nedrīkst apstāties līdz ar projekta beigām. Šis ir tikai sākums, tam

visam ir jāturpinās. Cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem nekur nepazudīs, un viņiem šie sabiedrībā balstītie pakalpojumi būs nepieciešami.

Šī publikācija tapusi ESF projekta Nr.9.2.2.1./15/I/002 “Deinstitutionalizācija un sociālie pakalpojumi personām ar invaliditāti un bērniem” ietvaros.

Rīgas plānošanas reģions

22.03.2022.